GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"א, 2021
מספר השאלון: 34281
קובץ: תשובות סופיות

אזרחות

שאלון 34281

הוראות לנבחן

הוראות לנבחן
א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
פרק ראשון – (1×14) – 14 נקודות
פרק שני – (3×9) + (1×13) – 40 נקודות
פרק שלישי – (2×12) – 24 נקודות
פרק רביעי – (2×11) – 22 נקודות
סך הכול – 100 נקודות
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
בהצלחה!

הנחיה מיוחדת למועד זה (על פי המחוון הרשמי): בפרק הראשון – "התלמיד נדרש לענות על 2 סעיפים. כל סעיף 7 נקודות"; בפרק השני, בשאלות הידע 3–7 – "תלמידים נדרשו לענות על 2 שאלות".

בהצלחה!

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

תשובות סופיות

פרק ראשון (14 נקודות)

שאלה 1

א. הזכות לחיים ולביטחון (שלמות הגוף). הצגה: לכל אדם זכות לחיות בלי חשש מפגיעה פיזית או נפשית – אין לפגוע בחייו ובגופו; חובת המדינה להגן על החיים בשטחה מפני פגיעה בידי אחרים. ציטוט: "לדבריהם, כל אלה גורמים לתחלואה רבה." / "כמו כן התושבים מזהירים כי בכמה מן המפעלים יש מכלי דלק ענקיים שעלולים להתפוצץ במקרה של תקלה, ובכך לסכן את תושבי האזור." קישור: הזיהום הגורם לתחלואה ומכלי הדלק שעלולים להתפוצץ יוצרים חשש לפגיעה פיזית בחייהם של התושבים.

ב. אחריות מיניסטריאלית. הצגה: כל שר אחראי לתחום משרדו ולפעולות סגל עובדיו (גם שלא בידיעתו); כלפי הכנסת והממשלה; חובתו לדווח בכנסת על פעולות משרדו, להשיב על שאילתות והצעות לסדר היום ולתקן בעיות בתחום משרדו. ציטוט: "השרה נתבקשה להסביר כיצד מתכוונים במשרדה לפתור את הבעיה." / "השרה השיבה כי ... היא תפעל לגיבוש תוכנית לפינוי המפעלים ממפרץ חיפה." קישור: הזמנת השרה לוועדה כדי שתסביר כיצד משרדה יפתור את הבעיה = חובת השר לדווח לכנסת על פעולות משרדו; התוכנית = תיקון בעיות בתחום משרדה.

שאלה 2

א. חופש התנועה (נגזרת של הזכות לחירות). הצגה: זכותו של כל אדם לנוע כרצונו ובאופן חופשי ממקום למקום / להימצא בכל מקום / לצאת מן המדינה ולהיכנס אליה. ציטוט: "שומרים מטעם הנהלת הקיבוץ עמדו בשער ומנעו ממבקרים ומתושבים של יישובים סמוכים להיכנס לקיבוץ כדי להגיע לקטע הנחל." קישור: מניעת הכניסה והגישה לנחל פוגעת בזכות לנוע באופן חופשי ממקום למקום ולהימצא בכל מקום.

ב. עקרון ההסכמיות. הצגה: הסכמה רחבה בין קבוצות בחברה; על כללי משחק / על אופייה הבסיסי של החברה והמדינה; מחזקת את היציבות ומאפשרת חיים משותפים למרות המחלוקות. ציטוט: "בעקבות הפגישה הם פרסמו הודעה שבה נאמר כי הצדדים החליטו לפעול בשיתוף מלא מתוך רצון לשמור על חיים בשכנות טובה וכי מעתה הקיבוץ יקצה למבקרים אזור מסוים, מרוחק מבתי המגורים." קישור: ההחלטה המשותפת = הסכמה בין הצדדים; הקצאת אזור למבקרים = כללי משחק שמאפשרים חיים משותפים למרות המחלוקת.

פרק שני (40 נקודות) – שאלות 3–7

שאלה 3

הכללה: הצדקה הנשענת על הקשר ההיסטורי של העם היהודי לארץ ישראל ועל אירועים היסטוריים. דוגמה מלאה (אחת לפחות): בארץ ישראל קם העם היהודי, עוצבה דמותו ויצר נכסי תרבות ובראשם התנ"ך; בגלות שמר אמונים לארץ ולא חדל מתקווה לשוב אליה; בדורות האחרונים שבו בהמוניהם והקימו יישוב גדול ומבוסס; השואה הוכיחה את ההכרח בפתרון בעיית העם היהודי על ידי מדינה יהודית; השתתפות היישוב במלחמת העולם השנייה קנתה לו את הזכות להימנות עם מייסדי האו"ם. הכללה: הצדקה הנובעת מהכרה בין־לאומית בזכות העם היהודי למדינה בארץ ישראל – החלטות רשמיות של מדינות וגופים בין־לאומיים. דוגמה: הצהרת בלפור (1917), כתב המנדט של חבר הלאומים (1922), החלטת עצרת האו"ם מ־29 בנובמבר 1947 (החלטה 181).

שאלה 4

- מספר המושבים (המנדטים) שכל רשימה מקבלת בכנסת יחסי לשיעור הקולות שקיבלה בבחירות; רק רשימה שעברה את אחוז החסימה (כיום 3.25% מן הקולות הכשרים) זוכה בייצוג; כל המדינה היא אזור בחירה אחד (בחירות ארציות), ולכן הכנסת משקפת במידה רבה את מגוון העמדות בציבור.

- הבוחרים מצביעים בעד רשימת מועמדים של מפלגה (או של כמה מפלגות יחד), ולא בעד מועמד יחיד; סדר המועמדים ברשימה נקבע מראש בידי המפלגה, והבוחר אינו יכול לשנותו; המושבים שהרשימה זכתה בהם מאוישים לפי סדר המועמדים ברשימה, וחבר כנסת שפורש מוחלף במועמד הבא ברשימה.

שאלה 5

הסדר שהושג ערב הקמת המדינה (יסודו במכתב ששלחה הנהלת הסוכנות היהודית לאגודת ישראל ב־1947); בין דתיים לחילונים; להסדרת מחלוקות בענייני דת ומדינה, כדי למנוע העמקת מחלוקות ולאפשר חיים משותפים; ארבע סוגיות: השבת כיום המנוחה הרשמי (ליהודים), כשרות במוסדות ממלכתיים, נישואין וגירושין של יהודים לפי ההלכה, אוטונומיה לזרם החינוך החרדי.

שאלה 6

מעצר מנהלי: מהו: מעצר מניעתי, ללא הליך פלילי רגיל נגד העצור – גם בלי שהוא מואשם בביצוע עבירה; מטרה: למנוע פגיעה עתידית בביטחון המדינה או בביטחון הציבור (בזכות לחיים ולביטחון של אזרחי המדינה); מגבלות: בשל הפגיעה הקשה בזכויות חלות עליו הגבלות בחוק – בסמכות שר הביטחון, לתקופה של עד שישה חודשים שניתן להאריך, ונתון לביקורת שיפוטית. או חקיקת חירום: הממשלה מוסמכת להתקין תקנות לשעת חירום; לטובת הגנת המדינה, ביטחון הציבור, קיום האספקה והשירותים החיוניים; ייחודן – אף שהן חקיקה של הרשות המבצעת הן יכולות לשנות חוק, להשעות את תוקפו או לקבוע בו תנאים (פרט לחוקים מוגנים, כמו חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו וחוק יסוד: חופש העיסוק); אפשר להתקינן רק כשהכנסת הכריזה על מצב חירום (ההכרזה – לתקופה של עד שנה, ומאז קום המדינה היא מחודשת).

שאלה 7

דמיון (אחת): המניע – אינטרס אישי בשני הסוגים / מבצע העבירה אינו מוכן לשאת בתוצאות מעשיו / החברה רואה בשניהם תופעה שלילית והמדינה מפעילה אמצעי אכיפה. הבדל: מבצע העבירה – בעבריינות פלילית רגילה כל אדם, ואילו בעבריינות שלטונית אישית נושא משרה ציבורית (נבחר או ממונה) תוך ניצול מעמדו.

פרק שני (40 נקודות) – שאלות 8–12

שאלה 8

- התומכים בחקיקה דתית: אמצעי לעיצוב דמותה של ישראל כמדינה בעלת ערכים יהודיים דתיים ולאומיים במרחב הציבורי / לעיצוב אופייה היהודי; המתנגדים: שואפים לעצב את ישראל כמדינה ליברלית חילונית, ואינם רוצים חקיקה המבוססת על ההלכה, שלדעתם עלולה לפגוע בזכויות, לגרום לכפייה דתית ולהשנאת הדת.

- לכל אדם זכות לחיות / להחליט / לבחור / לפעול / להימנע מפעולה / לעצב את אישיותו על פי רצונו החופשי; נגזרות: חופש הביטוי, חופש המחשבה והמצפון, חופש התנועה, חופש העיסוק, חופש הדת וחופש מדת (לפחות שתיים).

- המתנגדים: חקיקה דתית יוצרת כפייה דתית, אינה מאפשרת לאדם לבחור לחיות כרצונו, ופוגעת בחופש מדת ובחופש המצפון. או התומכים: חלק מן החוקים נועדו לאפשר למי שרוצה לקיים אורח חיים על פי ההלכה – לממש את חופש הדת והמצפון.

שאלה 9

- ערכים, אמונות וצורות התנהגות המבטאים הזדהות עם עקרונות הדמוקרטיה; למשל השתתפות גבוהה בבחירות ומעורבות אזרחית, קבלת הכרעת הרוב, הכרה בשלטון החוק, הפנמת ערכים כמו פלורליזם וסובלנות; התרבות הפוליטית הדמוקרטית והחינוך אליה מחזקים את יציבות המדינה הדמוקרטית.

- זכותו של הפרט לדרוש ולקבל מידע מרשויות השלטון; חובת המדינה לספק לפרט מידע המצוי ברשותה (גם על התנהלות המדינה ופעולות השלטון), כדי שיוכל לגבש את עמדותיו, לבקר את השלטון ולפקח עליו, לתמוך במעשיו או להתנגד להם.

- חובת המדינה לספק לאזרחים מידע על התנהלות המדינה והשלטון מאפשרת להם להיות מעורבים בנעשה, לקבל החלטות מושכלות (גם בבחירות), להשתתף בדיון הציבורי ולבקר את השלטון – ובכך מחזקת השתתפות אזרחית והפנמת ערכים דמוקרטיים, כלומר את התרבות הפוליטית הדמוקרטית.

שאלה 10

- הנשיא הוא ראש הרשות המבצעת; נבחר ישירות בידי האזרחים, ובנפרד הם בוחרים את חברי הפרלמנט; הנשיא ממנה בעצמו את חברי הרשות המבצעת והם אחראים בפניו; הנשיא אינו יכול לפזר את הפרלמנט, והפרלמנט אינו יכול להפיל את הנשיא בהצבעת אי־אמון; לנשיא סמכויות ייחודיות (וטו, מפקד עליון של הצבא, מינוי שופטים לבית המשפט העליון).
- פיצול הכוח השלטוני לשלוש רשויות: מחוקקת, מבצעת ושופטת; כדי להגביל את השלטון / למנוע ריכוז כוח בידי גורם אחד / להגן על זכויות האדם; לכל רשות סמכויות ייחודיות בתחומה אך לא מוחלטות, ויש עירוב סמכויות ויחסי איזון, ריסון, פיקוח ובקרה (איזונים ובלמים).
- אחת מאלה: הנשיא והרשות המבצעת אינם חלק מן הפרלמנט – הפרדה באיוש התפקידים, ולכן יש ביניהם ביקורת ואיזון הדדיים; הפרלמנט אינו יכול להפיל את הנשיא והנשיא אינו יכול לפזר את הפרלמנט; הנשיא יכול להטיל וטו על חוקי הפרלמנט, והפרלמנט יכול לבטל את הווטו ברוב של שני שלישים; עוצמת הנשיא מוגבלת בכוחו של הפרלמנט (למשל אישור התקציב ומינויים).

שאלה 11

- ראש הרשות: ראש הרשות וסגניו הם הגוף המבצע; אחראי על ניהול ענייני הרשות, מינוי עובדים והפעלתם; אחראי לכך שהחלטות המועצה יבוצעו כהלכה. מועצת הרשות: בית הנבחרים המקומי; משמשת כגוף מחוקק (חוקי עזר); מתווה מדיניות, מנחה ומבקרת.
- שלושה רכיבים: עוצמת השלטון (אמצעים כלכליים, אנושיים, מקורות מידע, מנגנוני אכיפה); סכנת ניצול לרעה של הכוח ופגיעה בזכויות האדם והאזרח או בזכויות קבוצות; לכן הפרדת רשויות ואמצעים מוסדיים (פורמליים) ולא מוסדיים (בלתי פורמליים) למניעת עריצות השלטון.
- מועצת הרשות היא אמצעי מוסדי להגבלת כוחו של ראש הרשות: היא הגוף המחוקק ומתווה המדיניות, וראש הרשות כפוף לחקיקה ולמדיניות שקבעה ולמסגרת התקציב שאישרה; בה פועלות ועדות, ובהן ועדה לענייני ביקורת – ביקורת פנימית שנועדה להבטיח מינהל תקין ופעולות חוקיות.

שאלה 12

- שניים מאלה: יועץ משפטי לממשלה ולמשרדי הממשלה – חוות דעתו המשפטית מחייבת את הרשות המבצעת; מייצג את המדינה בבתי המשפט (גם בבג"ץ); עומד בראש התביעה הכללית – קובע את מדיניות התביעה ומחליט על העמדה לדין (למשל הגשת כתב אישום נגד חבר כנסת טעונה את אישורו); שומר על שלטון החוק – בודק את חוקיות פעולות הממשלה והצעות החוק שלה ("שומר סף").
- שלושה רכיבים: עוצמת השלטון (אמצעים כלכליים, אנושיים, מקורות מידע, מנגנוני אכיפה); סכנת ניצול לרעה של הכוח ופגיעה בזכויות האדם והאזרח או בזכויות קבוצות; לכן הפרדת רשויות ואמצעים מוסדיים (פורמליים) ולא מוסדיים (בלתי פורמליים) למניעת עריצות השלטון.
- היועץ המשפטי לממשלה הוא אמצעי מוסדי (פורמלי) להגבלת השלטון: חוות דעתו המשפטית מחייבת את הממשלה, והוא בודק את חוקיות פעולותיה ומונע פעולות שאינן חוקיות – וכך מונע ניצול לרעה של עוצמת השלטון ופגיעה בזכויות האזרחים. (אפשר גם: ייצוג המדינה בבתי המשפט – סירוב להגן על פעולה לא חוקית; ראש התביעה הכללית – העמדה לדין של נושאי משרה.)

פרק שלישי (24 נקודות)

שאלה 13

הצגה (שלושה רכיבים): ערך – שוויון חברתי־כלכלי לפני החירות הכלכלית / סולידריות וצמצום פערים; אחריות – הפרט יכול להישען על סיוע מן המדינה, אחריות כלפי החלש; מעורבות – המדינה מעורבת במידה רבה בתחום החברתי־כלכלי (סבסוד, שירותים חברתיים, חקיקה חברתית, הלאמה, קצבאות). ציטוט: "אני סבור כי על המדינה להעדיף ייצור מקומי על פני ייבוא של תוצרת חוץ, להגן על העובדים השכירים ולספק תמיכה כלכלית ראויה לעצמאים." / "כמו כן על המדינה להגדיל את היקף השירותים שהיא מעניקה לתושבים ולצמצם את היקף השירותים שהיא מעבירה לידי גופים פרטיים ועמותות." קישור: העדפת ייצור מקומי, הגנה על השכירים, תמיכה בעצמאים והגדלת השירותים = מעורבות רבה של המדינה בכלכלה / אחריות המדינה כלפי החלש.

שאלה 14

הצגה: מדינת ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי, המממשת את זכותו להגדרה עצמית; הלאום מוגדר על בסיס אתני־תרבותי (מוצא, היסטוריה, תרבות, דת) – ההשתייכות ללאום אינה חופפת לאזרחות; אופייה היהודי בא לידי ביטוי בסמלים, בשפה, בלוח השנה, בחוק השבות ובזיקה ליהודי התפוצות, ויש לשמור על רוב יהודי; המדינה דמוקרטית – שוויון זכויות אזרחי מלא לכל אזרחיה, ובהם בני המיעוטים, שזכאים גם לזכויות קבוצתיות־תרבותיות (שפה, דת, חינוך, תרבות), אך המדינה אינה מדינת הלאום שלהם. ציטוט: "ישראל היא מדינה יהודית והיא מבוססת על הערכים והמסורת של העם היהודי, אך בצד היותה יהודית היא גם מחויבת לזכויותיהם של כל האזרחים החיים בה." / "לדעתי, יש לחזק את המחויבות הזאת ולשתף את האזרחים הערבים שותפות מלאה בכלכלה ובפוליטיקה." קישור: הערכים והמסורת של העם היהודי = היסודות האתניים־תרבותיים היהודיים; המחויבות לזכויות כל האזרחים ושיתוף האזרחים הערבים = מחויבות לשוויון מלא לכל האזרחים (הצד הדמוקרטי).

שאלה 15

שניים מאלה: ייצוג האזרחים (הכנסת מייצגת את האינטרסים ואת העמדות השונות בחברה; האזרחים בוחרים במפלגות המבטאות את עמדותיהם); חקיקה (חקיקה ראשית המחייבת את האזרחים ואת רשויות השלטון); פיקוח וביקורת על הממשלה (אופוזיציה, ועדות, אישור תקציב, כלים פרלמנטריים); כינון הממשלה (הבעת אמון ואי־אמון); מינוי בעלי תפקידים (נשיא המדינה, מבקר המדינה); רשות מכוננת (חוקי יסוד). ציטוט (לתפקיד הייצוג בלבד): "באופן זה, בכל אזור במדינה יהיו חברי כנסת שיפעלו למען בוחריהם ויבטאו את האינטרסים והרצונות שלהם, וכך יתחזק הקשר בין הציבור לבין נבחריו". קישור: חברי כנסת שיבטאו את האינטרסים והרצונות של בוחריהם = ייצוג העמדות והאינטרסים של האזרחים.

פרק רביעי (22 נקודות) – שאלות 16–18

שאלה 16

- חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי (חוק הלאום). הצגה: הכללה – החוק מעגן את אופייה היהודי של המדינה; וסעיף מלא, למשל סעיף 1 (עקרונות היסוד) או סעיף 6 (הקשר עם העם היהודי: שלומם של בני העם היהודי; שימור הזיקה בין המדינה ובין בני העם היהודי בתפוצות; שימור המורשת התרבותית, ההיסטורית והדתית של העם היהודי בקרב יהדות התפוצות). ציטוט: "...ואמרה להם כי מדינת ישראל מעוניינת לסייע להם בתחום החינוך היהודי." / "תוכנית זו תתרום לחיזוק הקשר בין מדינת ישראל ליהודים ברחבי העולם ולביסוס ייחודה של ישראל בהיותה מדינה יהודית." קישור: הסיוע בחינוך היהודי וחיזוק הקשר = שימור הזיקה ושימור המורשת היהודית בקרב יהדות התפוצות (סעיף 6).

שאלה 17

- העדפה מתקנת ("אפליה מתקנת" – ניקוד חלקי). הצגה (ארבעה רכיבים): הענקת הטבה; לקבוצה מקופחת / מופלית / חלשה; לפרק זמן מסוים; במטרה לצמצם פערים / אי־שוויון. ציטוט: "כדי לעודד מוסדות אלה לקדם נשים לתפקידים בכירים, החליטה המועצה להשכלה גבוהה להעניק בכל שנה תגמול כספי לכל מוסד אקדמי שיגדיל את מספר הנשים בתפקידים בכירים." / "תוכנית זו היא לחמש שנים." קישור: התגמול הכספי לקידום נשים = הטבה לצמצום הפער בין נשים לגברים באקדמיה; חמש שנים = פרק זמן מוגבל.

שאלה 18

- זכויות קבוצתיות־תרבותיות (זכויות מיעוט). הצגה: זכויות קיבוציות הניתנות לקבוצות אתניות־תרבותיות / מיעוטים; מטרתן להסדיר בצורה מוסדית ולשמר את זהותה הייחודית של הקבוצה, בתחומים כמו שפה, חינוך, תרבות, ייצוג כקבוצה (שתי דוגמאות); המדינה קובעת את היקף הענקתן ואת מידת התמיכה המוסדית בהן. ציטוט: "המרכז יוקם בישראל ויתוקצב מתקציב המדינה." / "במרכז זה יפעלו ספרייה ומוזאון ויוצגו בהם אוספים ופריטים היסטוריים, וכן תיערך בו פעילות להעמקת הידע על העדה הדרוזית ומורשתה." קישור: הקמת המרכז ותקצובו = תמיכה מוסדית של המדינה בקבוצת מיעוט; הספרייה, המוזיאון והפעילות = שימור הזהות התרבותית הייחודית.

פרק רביעי (22 נקודות) – שאלות 19–20

שאלה 19

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני תומך/ת בקיום הפגנות המוניות ללא הגבלה על מספר המשתתפים גם בזמן מגפת הקורונה."

ב. מושגים מקובלים בעד: חופש הביטוי, חופש המחאה וההפגנה / זכויות פוליטיות, הגבלת השלטון – מנגנון ביקורת בלתי פורמלי (דעת קהל), פלורליזם, סובלנות, חובות האדם כאזרח / מעורבות אזרחית, הבחנה, עקרון שלטון העם, תרבות פוליטית דמוקרטית. דוגמה: חופש הביטוי – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים נגד: הזכות לחיים ולביטחון, חובות האדם כאדם (דאגה לזולת), הזכות לשוויון / אפליה פסולה, שמירה על הסדר הציבורי, סולידריות. דוגמה: הזכות לחיים ולביטחון – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

שאלה 20

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני מתנגד/ת להצעה שנשיא בית המשפט העליון ייבחר בידי הכנסת, ולא כפי שהוא ממונה כיום."

ב. מושגים מקובלים נגד ההצעה: אי־תלות (עצמאות) הרשות השופטת, עקרון הגבלת השלטון, רעיון הפרדת הרשויות. דוגמה: אי־תלות הרשות השופטת – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים בעד ההצעה: תפקידי הכנסת – מינוי בעלי תפקידים / ייצוג, הפרדת רשויות (עירוב סמכויות), עקרון שלטון העם, עקרון הכרעת הרוב. דוגמה: עקרון שלטון העם – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

כל הבגרויות באזרחות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/civics